

7.5.11.

GLEDALIŠKI LIST

SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

★ 1945-46

DRAMA

5

VITOMIL ZUPAN
ROJSTVO V NEVIHTI

Prem. 13. 11. 1945

VITOMIL ZUPAN:

ROJSTO V VIHARJU

DRAMSKA REPORTAŽA V TREH DEJANJIH.
SPISAL VITOMIL ZUPAN.

Režiser in scenograf: BOJAN STUPICA

Andrej Krim, kovinar	Stane Sever
Nina, njegova žena	Sava Severjeva
Miha, strojnik	Lojze Potokar
Mirtič, delovodja	Slavko Jan
Želc, sluga	Pavle Kovič
Marijana, snažilka	Ančka Levarjeva
Fatur, bivši študent	Branko Miklavc
Harz, oficir SS	Vladimir Skrbinšek
Prvi delavec	Drago Makuc
Drugi delavec	Milan Brezigar
Tretji delavec	Nace Simončič
Četrty delavec	Anton Potušek
Peti delavec	Hinko Košak
Prva delavka	Vida Levstikova
Druga delavka	Tina Leonova
Karabinjer	Savo Vrtačnik
Italijanski vojak	Stane Češnik
Drugi italijanski vojak	Janko Hočevar
Zdravnik	Dušan Škedl
Poličijski komisar	Jože Gale
Ženica	Elvira Kraljeva
Partizan	Janez Albreht
Ranjeni partizan	Branko Starič
Nemški oficir	Jože Plut
Nemški vojak	Demeter Bitenc

Delavci, delavke, policisti, jetniki, nemški in italijanski vojaki, partizani, partizanke.

Kraj: Prvo dejanje se vrši v industrijskem obratu v mestu, drugo v kasarni, ki služi za jetnišnico, tretje na robu požgane vasi. — Čas: Prvo in drugo dejanje v času italijanske okupacije, tretje po kapitulaciji Italije v nemški ofenzivi na osvobojeno ozemlje.

Vitomil Zupan
o svojem „Rojstvu v nevihti“

Kdaj je nastalo Vaše delo »Rojstvo v nevihti«?

Dvajset mesecev je tega, kar sem prišel na slovensko osvobojeno ozemlje kot borec-partizan IX. brigade iz Hrvatske, kjer so VIII., IX. in X. brigada XVIII. divizije očistile ustašev in Nemcev ozemlje od Sušaka do Ogulina. Tedaj sem napisal »Rojstvo v nevihti« za proslavo druge obletnice ustanovitve Osvobodilne Fronte. Igralo naj bi partizansko gledališče, kar se pa zaradi premajhnega ansambla in tehničnih težav ni moglo zgoditi.

Zakaj ste svoje delo krstili za dramatsko reportažo?

Izbiral sem med obliko drame, odrske kronike in dramatske reportaže. Za reportažo sem se odločil, ker mi daje največ možnosti, da se približam zaporedju bistvenih dogodkov, da lahko podam čim manj vsiljivo tako različne okoliščine, v katerih se je vršil boj.

Ali je »Rojstvo v nevihti« nastalo v tej obliki že v partizanih?

Da bi ostalo kot dokument tega časa, se ga po vrnitvi nisem pritaknil.

Ljubljana dne 8. novembra 1945.

Vitomil Zupan: „Rojstvo v nevihti“

Dramatska reportaža v treh dejanjih.

To skico pišem po prvih štirih predstavah, ki so bile odigrane v okviru volilne agitacije v petek in soboto (dne 9. in 10. novembra) v ljubljanski Drami in so doživele pri občinstvu nedvomno uspeh.

Vitomil Zupan se je z »Rojstvom v nevihti« in z novelo »Andante patetico« (Zgodba o pantru Dingu) predstavil našemu občinstvu kot nov avtor. Obe deli sta bili napisani v partizanih in obravnavata poglavji iz narodno-osvobodilne borbe. »Zgodba o pantru Dingu« nam podaja posameznega reprezentanta-partizana, medtem ko je v »Rojstvu v nevihti« skušal zajeti avtor posamezne scene iz poteka narodno-osvobodilne borbe. Prvo kar štejem avtorju v dobro, je originalni prijem snovi in svojski način oblikovanja. »Rojstvo v nevihti« je sam nazval dramatsko reportažo in s tem nakazal, da mu ni šlo toliko za dramatično strnjenost, ki se zahteva običajno od odrskega dela, marveč za sosledje nekkih dogodkov iz dobe, ki se je uvrstila kot morda najvažnejša in najsilovitejša v našo zgodovino. Avtor sam je stal sredi njih, a jih je kljub temu skušal zagrabiti čim objektivneje. O SS-ovcu in gestapovcu Harzu ne govore na pr. pripadniki Osvobodilne Fronte ali z drugimi besedami avtor sam, marveč se sam razgalja pred plavogardistom Mirtičem in njegovim belogardističnim pajdašem Zolcom, v kolikor ga seveda ne razgaljajo že sama njegova dejanja in njegova kompanjona v zlem. Prav tako je Mirtičev zlom pogojen v njegovi breznačelnosti, ki ga nujno vodi v objem okupatorja, katerega je najprej hotel ukaniti. Zolc pa, ki je med to trojico najbolj poniglav, propade na svoji lastni zlaganosti in tradicionalni svetohlinski vzgoji. Iz prvotne laži, da je vera v nevarnosti, postane ovadah in zahrbtn ubijalec.

Andrej Krim, kot predstavnik iz ljudstva v narodno-osvobodilni borbi, je dokaj enostavnejši v svojih obrisih. Njegov cilj je jasen, njegova pot določena. Zavedajoč se veličine stvari, za katero se bori, žrtvuje vse, tudi ženo in svoje življenje, za srečnejšo bodočnost svojega ljudstva in vsega človeštva. Drugi reprezentant ljudskega upora proti okupatorju, Fatur, je spočetka dokaj gostobeseden, toda v borbi se prekali in spozna, da morajo govoriti v velikih časih predvsem dejanja. Tretji predstavnik iz naše borbe, Miha, je nemara med vsemi temi najbolj človeško orisan. Njegova pot iz prvotnega mlačneža in malodušneža do hrabrega partizana je nakazana prepričljivo.

Kakor bi se Zupanovemu delu lahko očitale tehnične pomanj-

kljivosti in tudi nedodelanost celote, se mi zdi vendarle v marsičem naravnost pionirsko. Predvsem trije negativni reprezentanti, predstavnik okupatorja Harz in njegova dva pomagača Mirtič in Žole, so tako izrazito predstavljeni, da jih lahko že imenujemo nove vstvaritve. Medtem ko imajo Andrej Krim, Fatur in Miha v naši literaturi, predvsem v Cankarju, že svoje predhodnike, so trije negativni tipi postavljeni s svoje ideološke in psihološke strani tako močno in enovito, da bo utegnil tudi pozni zanamec v njih prepoznati in razumeti mračne sile, ki so se v tej drugi svetovni vojni zgrnile nad naš mali narod. V njih utegne najti bodoči oblikovalec te silne in usodne dobe oprijem za podajanje teme, ki se je postavila nasproti svetlobi.

Vladimir Bartol.

K. A. Trenjev

Dramsko gledališče ima na svojem programu med drugimi sovjetskimi avtorji tudi K. A. Trenjeva drama: Ljubov Jarovaja. Letos, 25. maja, je priobčil časopis »Sovjetskoje Iskustvo« ob smrti avtorja sledeča članka:

Umrl je Konstantin Andrejevič Trenjev. Ta novica je težko zadela vsakogar, kdor ljubi domačo umetnost. K. Trenjev predstavlja v zgodovini sovjetskega gledališča začetnika dramaturgije oktobrske dobe. Njegova dela so herojična pesnitev o življenju revolucionarnega naroda, nosilca najnaprednejših idej človeštva.

»Ljubov Jarovaja« je simbol idejne preusmeritve našega gledališča. Trenjev kot dramatik je prinesel na oder ruskega gledališča novo, revolucionarno snov, živ občutek velike boljševiške resnice.

»Pugačevščina«, »Ljubov Jarovaja«, »Žena«, »Na Nevski obali«, »Vojskovodja«, vsa ta dela so zapustila globoke sledove v sovjetski dramski umetnosti. Vsako od njih je resnična literarna umetnina, obenem pa ima vse kvalitete, ki so potrebne za oder. K. Trenjev je znal ustvariti podobe živih ljudi z individualnimi značaji, obenem pa je odlično obvladal neizčrpno bogastvo ruskega literarnega jezika.

Dramatikom je bil Trenjev vselej dobrohoten starejši tovariš, pri katerem so se lahko marsikaj naučili. Trenjev je žrtvoval umetniškemu ustvarjanju vse svoje moči. Istočasno pa je bil zelo aktiven na vseh področjih javnega življenja.

V letih domovinske vojne je Trenjev posvetil vse svoje moči in svojo umetnost službi narodu. Njegovo zadnje delo »Vojskovođa« je dostojen zaključek umetniške poti tega izrednega ruskega človeka in nadarjenega dramatika.

»Sovjetskoje Iskustvo«, 25. maja 1945.

B. Romašov:

Konstantin Andrejevič Trenjev

Kadar se spominjamo Konstantina Andrejeviča Trenjeva, nam je vselej pred očmi njegova visoka, nekoliko upognjena postava, njegov pametni ukrajinski obraz s košatimi obrvmi, izpod katerih pozorno gledajo temne oči z veselimi iskricami. Bil je mož, ki ljubi življenje, čeprav je bil na zunaj videti mrk, z ostrim razumom in svojevrstnimi nazori. O njem se nikoli ni moglo reči, da ni imel lastnega mišljenja o tej ali oni stvari, ali pa da je to mišljenje spreminjal pod tujim vplivom. V umetnosti je vselej vedel, kaj je hotel, kaj mu je bilo všeč. O vseh pojavih literature in gledališča je imel jasne in široke nazore ter okus, ki ga je podedoval po naših velikih realistih. Literatura je bila zanj služba narodu in domovini. Ko je postal književnik, je bil že zrel človek. To je bila doba, ko je v ruski literaturi deloval Gorki, s katerim je bil Trenjev v prijateljskih odnosih. Trenjev se je ves predal umetnosti, svojemu življenjskemu delu: vedel je, da v tem delu mora biti iskren, pošten in marljiv.

Kadar koli sem opazoval Trenjeva, se mi je vselej zdelo, da je stopil s platna znamenite Rjepinove slike »Zaporošci«. Čeprav je bil z Dona, so bili njegovi starši tipični Ukrajinci in sam Trenjev

je ohranil v svoji zunanosti, v svojem značaju in v svojih navadah podobo brkatega ukrajinskega kmeta. Imel je tisti globoki resnično narodni humor, ki ni nikoli prisiljen.

Podobe, ki jih je ustvaril, so prepojene s takim humorjem. Znal je ujeti značilnost ljudi in stvari in to značilnost s par potezami pretvoriti v tipičnost. Prav v poznanju človeške narave je bila moč Trenjeva, v sposobnosti slikanja značajev ljudi iz ljudstva. Tako jih ni znal nihče slikati. Znal je izbrati tiste besede, ki jih čujemo na kmečkih žegnanjih v stepi in na mestnih ulicah. Imel je neverjeten posluš za ljudsko govorico, bodisi rusko ali ukrajinsko. Besede se v njegovih delih leskečejo kakor na soncu.

Zlasti so se mu posrečile take podobe, v katerih se je smešno neopazno zlivalo z ganljivim. Tak je predvsem mornar Švandija v »Ljubov Jarovaja«. Ta podoba je postala prototip, ker je tipična in resnično — ljudska. Njegov znameniti spis »V svetovnem obsegu« dobro izraža širino pogledov preprostega sovjetskega človeka na dogodke revolucije. Sposobnost čutiti ljudsko govorico in slikati značaje sta najmočnejši lastnosti Trenjeva — dramatika. Vsaka njegova drama je kaleidoskop tipov, edinstvenih človeških podob. Vsi ti vojaki intelektualci, oficirji, preproste žene, starke, mladeniči so pisana vrsta značajev, ki jih je naslikal čudovito plastično in raznoliko. Ravno sedaj se moramo spomniti mornarja Švandije, ali vojaka Pikalova, sedaj, ko so ruski borci v Berlinu in ko morda sin istega Švandije piše s kredo na zidovih Reichstaga. Koliko resnične hrabrosti, vročega optimizma in pristne ljudske zvijačnosti je v podobi tega prikupnega mornarja. Prav tako se je v »Pugačevščini« Trenjevu posrečilo ustvariti slikovito in originalno podobo Pugačeva, upodobiti ljudski značaj tega gibanja. Tudi tu je množica podob, ki so naslikane sveže in plastično. V vseh njegovih delih srečujemo množico resnično človeških značajev. Morda se Trenjevu

ni vse posrečilo pri kompoziciji in arhitekturi drame, v razvoju dejanja in osnovnega konflikta — toda »dramatika je treba soditi po zakonih, ki jih priznava on sam.« Pri Trenjevu — slikarju žanra, ustvarjalcu narodnih tipov, ki jih je zajemal iz življenja, je glavno široko in slikovito upodabljanje ljudskega življenja naših dni.

Zanimivo, da se je prav njemu, pisatelju, ki je dozorel pred oktobrom, posrečilo doseči popolnost prav takrat, ko je revolucionarno delovanje našega velikega naroda doživelo svoj razmah. On je eden od prvih sovjetskih dramatikov, ki so storili veliko uslugo razvoju novega sovjetskega gledališča.

Trenjev¹ je lahko pisal samo o tem, kar je videl in občutil, ni mogel zgubiti zveze z domačo grudo in z ljudstvom in galerija njegovih tipov je vpodobitev živih ljudi, naslikanih s čopičem svojstvenega umetnika.

Mnogo je vedel o življenju in o mnogočem je vedel povedati enostavno, neizumetničeno, z zdravim nasmehom. Ni slikal samo smešnih strani, ampak tudi plemenite, vendar pa ni bil nikoli prisiljen in ni prenašal osladnosti v dramski umetnosti. Njegovi duši je bil lasten optimizem, njegovemu značaju pa odločnost v nazorih. Zato so se mu posebno dobro posrečile podobe, v katerih so se trdni nazori združili z globokim prepričanjem, kakor n. pr. učiteljica Ljubov Jarovaja. Tudi kot satirik je Trenjev čuval dediščino takih mojstrov, kakor sta bila Ostrovski in Saltikov - Ščedrin. Ljubil je svoj narod, bil je z njim tesno povezan in poetska moč njegovih najboljših del je prežeta s humanizmom, ki je lasten veliki ruski literaturi.

Konstantin Andrejevič je dobro vedel, da en sam človek ne more vršiti tako težkega dela, kot je literatura. Bil je družaben človek v najboljšem pomenu te besede. Ni se znal zapirati vase, živeti izven življenja. No, vselej je hodil med ljudi, prisluškoval je nji-

hovim besedam, njihovim mislim, in počutil se je dobro samo takrat, kadar je okoli njega kipelo življenje.

Koliko dela je izvršil v komitetu dramaturgov in v sekciji, koliko ur je predsedel pri sejah, koliko ljudi se je obračalo nanj in vselej dobilo pomoč! To je bilo prav tako lastno Trenjevo, kakor mu je bil lasten njegov neizčrpn humor. Težko si predstavljamo kakšno važno posvetovanje brez njega, težko si predstavljamo, da ne bi Trenjev povedal svojega mišljenja o katerem koli važnem vprašanju, svojega mišljenja, ki ga je povedal vselej odkrito in neustrašeno. Ni prenašal kompromisov pri oceni literarnih del in v važnih načelnih vprašanjih. Bil je borben in nepopustljiv. Pa vsaj tudi ni mogel drugače, ker je šlo za nekaj, kar mu je bilo najvažnejše, za službo umetnosti. Trenjev je znal ščititi nadarjene ljudi in zahteval je obzirnega ravnanja s talenti. Seveda obenem je postavljaj dramski umetnosti in literaturi tudi velike zahteve. Zlasti se je boril Trenjev za čistost jezika, za pošten odnos do pisateljskega dela.

Trenjev kot umetnik in kot javni delavec je bil neke vrste dober gospodar, ki je negoval mlade klice življenja z isto nežnostjo, s katero je ljubil veliko preteklost naše literature. Večkrat sem čul iz ust Trenjeva prijazne ocene o nekem popolnoma neznanem delu detlej neznanega dramatika in vselej sem imel občutek, da ga zanima usoda tega dela prav tako kakor usoda njegovih lastnih dram.

V letih domovinske vojne je Trenjev močato z vso energijo, ki je bila lastna njegovemu borbenemu značaju, zastavil vse svoje moči v službo zaščite domovine pred nemškim napadalcem. Spominjam se njegovega razburjenega glasu v radiu v težkih dneh jeseni l. 1942. S kako globokim patriotizmom je bil prežet njegov govor in kako globoko vero v moč ruskega naroda so dihale njegove besede. V teh letih je mnogo pisal, čeprav je bilo njegovo

zdravstveno stanje slabo in je pogostoma bolehal. Takrat je tudi napisal dramo o Kutuzovu »Vojskovodja«. V zadnjih letih se je tudi vrnil k obliki male povesti, obliki, ki jo je tako ljubil in ki je z njo začel svoje literarno delovanje. Ves čas je sanjal o potovanju na Don, o rojstni vasi, vlekle ga je pogledat domače kraje, vdihovat zrak, ki ga je dihal v otroških letih.

Ko je Trenjev umrl, je bil že starejši človek, toda mi imamo občutek, da smo izgubili svojega sovrstnika. To izgubo, izredno težko za naše gledališče, za našo literaturo, doživljamo bolešno kakor izgubo nečesa bistvenega. Saj je ustvarjanje Trenjeva celo poglavje zgodovine našega sovjetskega gledališča, sam Konstantin Andrejevič pa je bil osrednja postava našega dramskega življenja. Res, da v zadnjih letih ni mogel biti povsod, toda vselej se je udeleževal čitanja dramskih del in pred zadnjim plenumom Zveze pisateljev je skupaj z nami obravnaval vprašanje dramatike.

V zgodovinskih dneh naše zmage nad sovražniki, ko morata naša umetnost in naša literatura ustvariti velika dela v slavo našega naroda, bomo še dolgo občutili izgubo Konstantina Andrejeviča Trenjeva, velikega umetnika in slikarja resničnega življenja ljudstva.

»Sovjetskoje Iskustvo«, 25. maja 1945.

Prevedla Vera Brnčič - Sermazanova.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Slov. nar. gledališča. Predstavniki: Oton Župančič.
Urednik: Vladimir Bartol. — Tiskarna Makso Hrovatin, vsi v Ljubljani.